

CASES DE SENYORS I D'ESGLÉSIA... CASES DE MORT

*La Torre del Governador, les Quatre Torres i les condemnes a mort
d'Antoni Pujadas, Antoni Vidal, Joan Galvany i Melcior Perich*

A cura de Ramon Anglada Lara

Els processos d'incautació de grans cases senyoriales alellenques engegats l'estiu de 1936, el saqueig d'objectes de valor com mobles i elements litúrgics de les capelles, el repartiment de productes alimentaris emmagatzemats, i especialment la col·lectivització i el repartiment de les seves terres marcà per sempre els seus protagonistes.

L'objectiu d'aquest text es fer conèixer l'estreta relació entre dues grans cases del poble com són les Quatre Torres i la Torre del Governador, seu de l'Escola Pia d'Alella, i el destí tràgic dels consellers municipals i pagesos que per un breu període de temps decidiren com conrear les seves terres i quin ús havien de tenir aquests grans edificis.

Les vides d'Antoni Pujadas i Nirell, alcalde d'Alella des d'abril de 1938, dels pagesos i consellers municipals Joan Galvany Oliveres i Melcior Perich Guàrdia i del llaurador de la Unió de Rabassaires de Catalunya Antoni Vidal Ventura es veurien marcades per la seva participació en els processos col·lectivitzadors d'aquestes finques.

Els judicis sumaríssims que acabarien en quatre condemnes a mort es basen en els atestats de la Guàrdia Civil de Badalona, les declaracions dels propis acusats, els testimonis provinents de la Jefatura Local de la Falange Española Tradicionalista y de las JONS i d'altres alellencs avalats pels falangistes. Tots ells vinculen constantment als acusats amb l'apropiació de terres, la destrucció i el saqueig d'aquestes dues grans cases de la població.

L'alcalde Antoni Pujadas i les Quatre Torres

Tot i que en el procés col·lectivitzador el repartiment de la gran extensió de terres de conreu disponible i l'ús de l'edifici principal i masoveria Pujadas va tenir un paper molt

més que secundari, les referències a les Quatre Torres són ben presents en el seu consell de guerra.

Els principals actors d'aquesta experiència revolucionària col·lectivitzadora foren la Unió de Rabassaires de Catalunya¹ i la CNT. La participació de membres del partit de Pujadas, fundador i president del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) a Alella, no ha estat provada documentalment. Una incautació de l'edifici i de les terres dirigida pel Comitè Local de Milícies Antifeixista d'Alella del qual en aquell moment no en formava part l'Antoni Pujadas tal com demostren les signatures finals dels diferents documents generats a partir de l'estiu de 1936. Un procés iniciat el 20 d'agost de 1936 anys abans que en *Pujadetes*, nom amb que se'l coneixia a la població, fos nomenat alcalde. És per aquest motiu que difícilment se'l podria considerar responsable final de la situació de la propietat de Trinidad Fabra Alcaín:

“Reunits i presents els components que integren aquest Comitè, assabentats de les diverses queixes referent a l'estat d'abandonament en que es troba la finca nomenada *Les Quatre Torres*, i les pessés de terra, una que està al Plà, anomenada *Mayolet*; una altre que es junt al poble amb un edifici propi per a una fàbrica, anomenada *De la fàbrica*, i dues que están a la muntanya anomenades *Condé* i *Eucaliptus*, i comprovada la veracitat de les queixes, han decidit i així procedeixen de comú acord a l'incautació de les esmentades finques i terres; procedint a traspasar-ho i posar-ho a la disposició dels Rabassaires per a llur explotació”²

Tot i aquests fets i que el Comitè local concedí un alt grau d'independència als pagesos encarregats de dirigir les tasques agrícoles, tant de les terres limítrofes amb la casa com de les repartides per diferents indrets de la població, la vinculació entre els fets de les Quatre Torres i la figura d'Antoni Pujadas fou irrefutable per als jutges militars. Tots els consells de guerra analitzats consten de dues declaracions que es convertien en les principals proves acusatòries tot identificant a l'acusat com a “peligroso para el régimen Nacional”. En el cas de Pujadas només una el vincula directament amb l'esmentada casa:

“Preguntado: Convenientemente DECLARA: Que conoce a Antonio Pujadas Nirell. Que es militante del Partido Socialista desde hace mucho tiempo, siendo el que, en el pueblo de Alella fundo este partido [...] Que al iniciarse el Glorioso Movimiento Nacional, actuó directamente en colaboración de los demás elementos revolucionarios, siendo responsable como directivos de las detenciones, registros domiciliarios, asaltos a algunas fincas, reparto de tierras de una finca llamada las *cuatro torres*, quema de la iglesia de la

1 A la documentació analitzada apareix amb el nom complet d'Unió de Rabassaires i demás Cultivadors del Camp de Catalunya.

2 Acta i sol·licitud d'adjudicació de béns incautats. Comitè Local de Milícies Antifeixistes d'Alella. 20 d'agost de 1936. PS- BARCELONA_GENERALITAT, 193, 1. Archivo General de la Guerra Civil Española.

Vista parcial de la finca de les Quatre Torres, des de la Coma Fosca.

localidad, destrucción de imágenes, etc. Que luego fue Alcalde de Alella”.³ Es tracta de declaracions plenes d’afirmacions inexactes com és el cas de la crema de l’església local, que només patí desperfectes parcials. L’edifici de la rectoria, per contra, sí fou malmès per les flames. La *Causa general de la revolució marxista en Barcelona y su provincia* confirma aquests fets quan se centra en el municipi d’Alella a partir d’octubre de 1939.

L’11 d’abril de 1939 la sentència que el condemnaria a mort per rebel·lió militar destacava com a fets imputats l’assalt de finques tot concretant novament el repartiment de terres de la finca de les Quatre Torres. Als 49 anys l’Antoni Pujadas era afusellat al Camp de la Bota.

Antoni Vidal Ventura, un rabassaire a les terres dels Fabra

Si el vincle entre l’Alcalde d’Alella i les Quatre Torres era ben dèbil, la vida d’aquest membre de la Unió de Rabassaires i vocal del Sindicat Agrícola d’Alella no es pot entendre

³ Ejército Español. Auditoría de Guerra de la 4ª Región Militar. Plaza de Badalona. Sumarísimo de urgencia número 3077. Declaración de Miguel Soldevila. Badalona, 17 de marzo de 1939.

sense el seu paper de coordinador del treball agrícola del projecte col·lectivitzador d'aquesta propietat. Aquest protagonisme seria una pesada llosa en un judici sumariíssim ple d'irregularitats que l'acabaria sentenciant a mort. Vidal participà en la distribució de les terres entre els membres dels rabassaires i els de la CNT i va marcar les jornades de treball necessàries per fer produir cada peça de terra amb l'objectiu de pal·liar la greu carestia alimentària que afectava la població. Fou també fonamental en els acords de repartiment d'eines i productes alimentaris trobats a la finca, on destaquen les patates, les garrofes i el vi.

Dins del judici sumariíssim les declaracions dels testimonis foren essencials per a la condemna. Especialment la de Cinto Pina,⁴ que va passar de ser-ne el masover a esdevenir membre destacat del projecte col·lectivitzador i que ara, inexplicablement, es converteix en testimoni vàlid de l'acusació contra el rabassaire. Un testimoni, el seu, que sense cap dificultat hauria pogut ser acusat dels mateixos càrrecs que Vidal:

“Preguntado: Convenientemente DECLARA: Que conoce a Antonio Vidal Ventura, por ser vecino de Alella [...] Que se dedico al robo y saqueo de las fincas de gente de orden. Que entre las fincas que saqueó y robó figura la conocida, con el nombre de las Cuatro Torres, en las que se llevó en compañía de otros individuos todos los muebles, toda la cosecha de algarrobas, de los años 1935 y 1936”.⁵

Com en el cas de Pujadas, s'ha demostrat que diverses imputacions eren falses. Un exemple clar és el robatori de garrofes, que en realitat es tractà d'un repartiment entre els membres de la col·lectivització tal com destaca l'acta del 4 de gener de 1937 signada pel mateix Pina:

“Els membres de la Unió de Rabassaires per a la col·lectivització de la finca incautada anomenada de les Quatre Torres d'aquest terme municipal que junt amb el masover de dita finca, i l'antic mosso de la mateixa, associats al Sindicat de la CNT, han acordat per autorització de la Junta de Seguretat Interior de Comarques de Catalunya la repartició de cuarenta dos carges cinc vuitens de vi i además tres mil setsens vint-i-set kilos de garrofes [...] Prestant tots i cada un d'ells la conformitat a n'aqueix reparto s'aixeca la present acta”.⁶

4 Per aprofundir en el procés col·lectivitzador de les Quatre Torres i la figura de Jacinto Pina pot ser interessant: ANGLADA LARA, Ramon. 'Estrany cas del Dr. Jekyll i Mr. Pina. Hivern de 1936: la tràgica experiència col·lectivitzadora de les terres de la finca de les Quatre Torres d'Alella i l'assassinat del Rabassaire Antoni Vidal Ventura'. V Trobada d'entitats de recerca local i comarcal del Maresme, 3 de desembre de 2011. Vilassar de Dalt.

5 Ejército Español. Auditoría de Guerra de la 4ª Región Militar. Plaza de Badalona. Sumarísimo de urgencia número 3067. Declaración de Jacinto Pina. 15 de marzo de 1939.

6 Acta de repartiment de productes de la finca de les Quatre Torres d'Alella. 4 de gener de 1937. Arxiu Municipal d'Alella.

La declaració de l'antic masover és un cúmul de falsedats. Exemple d'això són les seves afirmacions en el consell de guerra contra l'Antoni Vidal. Pina destaca que no hi té amistat, ni enemistat, ni cap interès directe amb el procediment, quan en realitat, si alguna cosa manté amb l'acusat, és una estreta relació i molts problemes sorgits en el repartiment de terres, ja que considera que ha estat perjudicat pel fet de no pertànyer a la Unió de Rabassaires. Aquesta afirmació queda demostrada a partir de la nombrosa documentació generada per la Junta de Seguretat Interior de Comarques de Catalunya, que intervingué directament en aquest conflicte.

El cap local d'informació i investigació de la Falange acostava cada cop més a Vidal a la pena de mort amb l'informe que remetia al jutge instructor de l'auditoria de guerra de la IV Regió Militar. En aquest es detallava el seu paper a la finca dels Fabra:

“Colaboró intensamente en todos los actos delictivos de incautación, repartición de cosechas, corte de árboles y repartición de beneficios en todo lo que se refiere a la Finca denominada Cuatro Torres”⁷

Finalment, la sentència de 27 d'abril de 1939 que el condemnava a mort per “rebelión militar” tornava a fer referència directa la propietat:

“En la actual revolució marxista se le ve participar en distintos robos y saqueos, entre ellos en la casa de los Fabra, de donde se llevaron los objetos sagrados y ornamentos que había en la capilla.”⁸

El 24 de maig de 1939 fou assassinat al Camp de la Bota als 47 anys.

Joan Galvany Oliveres i el saqueig de cal Governador

Amb només 30 anys, Joan Galvany havia estat membre de la corporació municipal, del Comitè de Milícies Antifeixistes, president local de la Unió de Rabassaires de Catalunya, afiliat a Esquerra Republicana de Catalunya i un dels treballadors de les terres de conreu col·lectivitzades de les Quatre Torres.

La maquinària repressiva de l'Exèrcit Nacional i els delators de la Falange local es fixaren ben aviat en ell. El 7 de març de 1939 era detingut per la Guàrdia Civil després d'un minuciós escorcoll. Al seu domicili del carrer Ferran número 5 trobaren una pistola inservible i documentació oficial relacionada amb el seu antic càrrec de tercer conseller municipal.

⁷ Ejército Español. Auditoría de Guerra de la 4ª Región Militar. Plaza de Badalona. Sumarísimo de urgencia número 3067. Investigación. Antonio Vidal Ventura. Falange tradicionalista y de las JONS. José Font. Jefe de información e investigación. Alella. 13 de marzo de 1939.

⁸ Ejército Español. Auditoría de Guerra de la 4ª Región Militar. Plaza de Badalona. Sumarísimo de urgencia número 3067. Sentencia. 27 de abril de 1939.

El consell de guerra iniciat contra Galvany és interessant perquè es vincula la seva actuació revolucionària a dues finques: com a treballador agrícola de les Quatre Torres i com a protagonista directe del saqueig i destrucció de diferents espais de la Torre del Governador. En aquesta propietat, seu de l'Escola Pia a Alella, es formaven les noves generacions d'escolapis i s'educaven els nens de la població, motiu pel qual la propietat rebia també el nom d'*els Escolapis i els Padres*.

En el mateix *Atestado por actividades marxistas, saqueos, destrucción y profanación de colegios religiosos*, el caporal de la Guàrdia Civil Marcelino Lucas, en aquell moment *Comandante del puesto* de Badalona, l'interroga en relació amb la seva incautació i saqueig.

L'informe remès per la secció local de la Falange i les dues declaracions inculpatòries del procés el situen com a protagonista destacat de les incautacions de les Quatre Torres, cal Governador i la Gaietana:

"Se incautó y saqueó el edificio de los Escolapios. Tomó parte como actor e incitador de los actos de destrucción y profanación de objetos religiosos. Amenazó de muerte en plena asamblea ante los que dudaban de la incautación de tierras y frutos. En la finca de las Cuatro Torres amenazó de muerte al colono Jacinto Pina para que le entregase un capazo repleto de objetos religiosos y de valor [...] Estando también en el saqueo y destrucción de imágenes de las capillas de Casa Gayetana".⁹

En el cas de Joan Galvany l'element religiós cobrà importància en la seva condemna. Fou acusat del robatori d'objectes religiosos de diferents propietats i la destrucció col·lectiva del Sant Crist Major de la parròquia després de recuperar-lo d'un domicili particular on era amagat.

"Preguntado: Convenientemente DECLARA: Que conoce al encartado Juan Galvany por ser vecino de Alella [...] Fue el que intervino en los registros que se efectuaron en el local donde vivian los Padres Escolapios y en la casa conocida con el nombre de las Cuatro Torres. En dicho registro se saqueo el local de los Escolapios todos los objetos de culto que encontraron. Que en la casa llamada las Cuatro Torres saqueo todo el vino y algarrobas que encontró en la misma [...] Fueron a buscar una imagen del Santo Cristo que estaba depositado en casa de José Giralt. Que una vez en poder de la mencionada, se dedico a destrozarla con un hacha".¹⁰

Els dirigents falangistes de la localitat i almenys un dels testimonis de l'acusació tenien motius per saldar comptes amb Galvany. El primer era Josep Giralt, destacat falangista

9 Ejército Español. Auditoría de Guerra de la 4ª Región Militar. Plaza de Badalona. Sumarísimo de urgencia número 3069. Investigación. Juan Galvany Oliveras. Falange tradicionalista y de las JONS. José Font. Jefe de información e investigación. Alella. 13 de marzo de 1939.

10 Ejército Español. Auditoría de Guerra de la 4ª Región Militar. Plaza de Badalona. Sumarísimo de urgencia número 3069. Declaración de Tomás Grané. 14 de marzo de 1939.

En primer terme, el complex residencial de la Torre del Governador i el turó dels Nou Pins, al fons.

que amagava la imatge del crist que l'acusat va destruir. El segon, el masover Jacinto Pina, havia tingut problemes amb Galvany en les tasques de conreu de la finca de les Quatre Torres i havia estat objecte d'amenaçes.

Condemnat a mort per rebel·lió militar, Galvany era afusellat al Camp de la Bota l'11 de maig de 1939.

Melchior Perich, membre del comitè de vendes de les Escoles Pies

La figura d'aquest pagès de can Pufarré està estretament vinculada a les Escoles Pies i el seu paper dins del comitè de vendes d'aquesta propietat. El mateix Perich reconeixia en la seva declaració davant la Guàrdia Civil aquest lligam:

“Dice: Que fue Miembro del Comité rojo, Consejero del Ayuntamiento durante aproximadamente un año, formando parte de lo incautado en las Escuelas Pías, ejerció el cargo de Consejero de Hacienda del Pueblo [...] Y que el vino que había en las citadas Escuelas Pías lo vendió en Barcelona y que del dinero se hizo cargo el Ayuntamiento rojo”.¹¹

¹¹ Ejército Español. Auditoría de Guerra de la 4ª Región Militar. Plaza de Badalona. Sumarísimo de urgencia número 3075. Atestado por actividades Marxistas. Melchor Perich Guardia. 17 de marzo de 1939.

Els testimonis del judici sumaríssim situen Perich al centre del saqueig dels Padres, quan l'únic fet acreditat és la venda de productes alimentaris i el vi localitzat en aquesta propietat seguint les directrius del consell municipal i complint les obligacions del seu càrrec. Els testimonis aporten més detalls sobre la seva actuació:

“Preguntado: Convenientemente DECLARA: Que conoce a Melchor Perich Guardia por razones de vecindad [...] Que intervino en el saqueo de los Hermanos Escolapios de Alella. Que en este saqueo se llevó el carro que poseían los mencionados padres. Que era un gran propagandista de los ideales disolventes”.¹²

Tot i que les autoritats militars ja havien escollit Perich com un dels responsables de la incautació, i el situaren dirigint-la des del primer moment, existeixen d'altres testimonis que ho desmenteixen. És el cas del mestre de la població Bernardo Soriano,¹³ que en les seves memòries manuscrites destaca que no van ser alellencs els responsables del estralls i robatoris inicials.

El seu és el judici sumaríssim amb els càrrecs acusatoris més febles, ja que concedí qualitat de prova a suposades converses en què s'afirmava que Perich assistia regularment als afusellaments al Camp de la Bota quan aquests els realitzaven els poders republicans. El fet que la seva signatura, en qualitat de conseller de Finances, aparegués al paper moneda local, i un article publicat al diari *La Publicitat* que lloava la seva figura com a exemple de les doctrines revolucionàries, republicanes i anticlericals, s'utilitzà també per enfortir la sentència de mort:

“Preguntado: Convenientemente DECLARA: Que en una ocasión el periódico rojo *La Publicidad* en un artículo elogio en gran manera la actuación del encartado y poniéndolo como modelo de Republicano. Que el dicente sabe por haberlo oído narrar a un hijo del encartado, que su padre asistía a los fusilamientos del campo de la Bota lugar donde asesinaban a la gente de orden”.¹⁴

Perich fou condemnat a mort el 13 d'abril de 1939 i afusellat a inicis de maig.

A tall de cloenda, podem dir que dues grans cases -les Quatre Torres i cal Governador- i les seves peces de terra es convertiren en element essencial per decantar la balança cap a la mort. Antoni Pujadas, Antoni Vidal, Joan Galvany, Melcior Perich i les seves respectives famílies pagaren un preu massa alt.

Avui la majoria d'aquestes àrees de conreu ha desaparegut sota el ciment, mentre la Torre del Governador segueix el seu camí imparable cap a la ruina definitiva.

12 Ejército Español. Auditoría de Guerra de la 4ª Región Militar. Plaza de Badalona. Sumarísimo de urgencia número 3075. Declaración de Isidro Lluch. 17 de marzo de 1939.

13 ANGLADA LARA, Ramon (2011). 'El Senyor Soriano: del jove vestit de militar al mestre estimat per tothom'. *Revista Alella*, núm. 308, p. 37-39.

14 Ejército Español. Auditoría de Guerra de la 4ª Región Militar. Plaza de Badalona. Sumarísimo de urgencia número 3075. Declaración de Celestino Miguel Pons. 17 de marzo de 1939.